

Білоконь Г. М.,

старший викладач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національного авіаційного університету

ОБРАЗИ АМЕРИКАНСЬКОЇ ФРОНТИРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ПІДКОРЮВАЧ ПОРУБІЖЖЯ І КОВБОЙ ЯК ФУНДАМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОБУТНОСТІ І ГОРДОСТІ АМЕРИКАНЦІВ

Анотація. Стаття присвячена епосу фронтиру в історії США, що давав американцям надію побудувати демократичну державу. Також розглядаються образи підкорювача порубіжжя та ковбоя, що стали фундаментом національної самобутності і національної гордості американців. Робиться спроба показати, як в художній літературі представлений образ ковбоя та спосіб його життя.

Ключові слова: фронтір, ковбой, вакеро, Дикий Захід, сомбреро, лінчування, вестерн.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Коли йдеться про Дикий Захід зазвичай мається на увазі остання третина XIX століття. Це період найбільш інтенсивного освоєння американцями західної частини своєї країни. XIX століття в історії США – це епоха фронтиру, так званого «порубіжжя (прикордоння)» – перехідної зони двох різних суспільств, що має динамічний характер та характеризується високою взаємодією різних, часто ворожих культур. Фронтір давав американцям надію на можливість втілити у життя сокровенну мрію – на цих «нічиїх» землях побудувати справедливе, гармонійне, щасливе суспільство, демократичну державу, забезпечити багате і заможне життя. «Це своєрідне налаштування на успіх, яке корінням сягає світогляду колоністів, що розуміли Америку як країну великих можливостей та безмежних ресурсів. Похідним звідси поняттям є *self-made man*, тобто людина, що досягла успіху завдяки своїй наполегливій праці, незважаючи на соціальний статус» [6, с. 50]. Результатом експансії на Захід став жанр американського вестерну. Попри те, що цей жанр є наслідуванням середньовічних лицарських романів, «аж до середини XX ст. він розглядався як грубий витвір поп-культури, тому дослідники не приділяли йому досить уваги. Лише ближче до кінця XX ст. з'явилися наукові розвідки, присвячені цьому явищу американської культури, у яких з'ясувалося, що обов'язковим елементом цього жанру є наявність фігури воїна, репрезентованої образом індіанця» [12, с. 308]. Найпотужнішими образами американської фронтірної літератури стали образи підкорювача порубіжжя і ковбоїв, фундамент національної самобутності і гордості американців.

Побіжно зазначимо, що своєрідним фундаментом національної самобутності і національної гордості американців стали образи підкорювача порубіжжя та образ ковбоя.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку історії США кінця XIX – початку XX століття, позитивні та негативні сторони «цивілізації», спосіб життя, автентичні деталі, світоуявлення, спектр цінностей, що пов'язаний з масштабною територією, знайшли відображення в численних роботах науковців та дослідників, істориків, публіцистів та письменників на кшталт О. Ващенко, Д. Бурстина, Ю. Стукаліна, А. Колісниченко, Н. Березнікової, О. Шостак [4; 3; 10; 6; 1; 12–13] та інших.

Кількість вестернів або ковбойських романів, що створили свій власний предмет, проблематику, хронотоп, систему героїв, художні засоби і прийоми, вивели на авансцену героя, який стояв на межі дикунства і цивілізації, протидівав насильству й одночасно творив його в ім'я нової держави і власної вигоди, просто вражаюча. Назвемо хоча б прізвища тих письменників, чії романи набули світового визнання та популярності: Ф. Купер, Д. Лондон, О. Генрі, Г. Роббінс, Д. Шефер, Л. Ламур, М. Бренд та багато інших.

Мета статті та завдання. Метою цієї роботи є окреслення поглядів зарубіжних та вітчизняних науковців, дослідників, істориків, публіцистів та письменників на образи підкорювача порубіжжя та ковбоя як національну самобутність і національну гордість американців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Такий оромантизований в історії американської літератури фронтірний період насправді мав доволі брудну історію, з далекими від постульованих християнських цінностей мотивами. Після придбання Луїзіани у 1809 р. «перед нацією постало нове завдання – придбані землі необхідно було опанувати і <...> захоплювати, виганяючи з них корінних жителів» [3].

У «Як було підкорено Захід» Луїс Ламур пише: «Одні казали, що йдуть на Захід за хутром, інші – за золотом, треті – по землю; але якщо розібратися, то виходило, що і перших, і других, і третіх на захід кличе сам Захід. <...> Вони йшли на Захід заради дико-го та вільного життя, заради відчайдушних пригод» [7]. Західні землі суттєво вплинули на формування у американців особливої ментальності, плекали дух свободи, мобільність, авантюризм.

Американський характер почав формуватися ще за часів колонізації Америки. Складався він із духовно-ідейного матеріалу, що був завезений з Європи, але відрізнявся оптимізмом та впевненістю у завтрашньому дні. Досягнення мети (мрії) в національній свідомості американців асоціюється з подоланням труднощів та небезпеки, що випали на долю перших поселенців і тих, хто підкорював Захід. Тому цілком логічно, що своєрідним фундаментом національної самобутності і національної гордості американців стали образи підкорювача фронтиру (порубіжжя) та образ ковбоя.

Майже до кінця XIX століття присутність офіційної американської влади на Заході була мінімальною. Саме тому ця територія і називалася Диким Заходом. Дотримання закону контролювалося не державою, а самими громадянами. На думку О. Шостак, зверхнє ставлення до підкорених земель і їхніх корінних жителів збереглося у свідомості більшості населення країни і понині. «Почуття «ми» найбільш продуктивно формується лише за наявності поруч «інших» як категорії внутрішнього ворога» [13, с. 138].

Ю. Стукалін зазначає, що на Дикому Заході найсерйознішими вважалися чотири види злочинів: холоднокрівне вбивство, згвалтування, крадіжка коней і крадіжка худоби [3]. Покарання за всі вищезгадані злочини було практично однаковим – лічування. У романі «Найманець» Макс Бренд влучно наводить цитату: «Людина почала війну з людиною. <...> Ніхто не ставив жодних питань. Зброя стала тут єдиним законом і ніхто не звертався до суду...».

Щоб семантизувати поняття «ковбой Дикого Заходу», Ю. Стукалін наголошує, що «основними заняттями ковбоя були випас, перегін і таврування худоби: брудна, низькооплачувана, часто сезонна робота, що не потребувала особливих навичок, окрім вміння триматися у сідлі і знати звички худоби...» [3, с. 462].

О. Ващенко звертає увагу на те, що перші ковбої за походженням були з Техасу. Найчастіше – це ветерани громадянської війни, колишні раби або мексиканці. Цей перелік не тільки дає змогу відобразити суспільне ставлення до поняття «ковбой» в історичній перспективі, але й сформулювати цілісний підхід до цієї верстви населення як окремого соціального прошарку.

Міф про ковбоїв формувался головним чином у другій половині ХХ ст. завдяки кінематографу, де головний герой – білий красень, уособлення усіляких чеснот. Хоча тільки кожен третій ковбой був білим, не завжди володів він і англійською мовою, в основному у цьому середовищі звучала іспанська. Третина ковбоїв були вільними темношкірими, ще одна третина – вихідці із Мексики.

Так, у романі Гарольда Робінса «Останній ковбой Америки» юний ковбой є наполовину індіанцем [10]. А Макс Бренд представляє читачу одного зі своїх ковбоїв таким чином: «Особливого ефекту його спів набував через те, що цей мексиканський ковбой, одягнений в розшитий срібними блискітками костюм з жовтої шкіри, горлав пісню у містечку...» [2].

Отже, аналіз деяких ковбойських романів відомих американських письменників дає можливість стверджувати, що серед вихідців із Африки, індіанців та мексиканців було чимало відомих ковбоїв, які вправно володіли ласо, переганяли на величезні відстані гурти і приборкували диких скакунів.

Одяг ковбоїв у ті часи також значно відрізнявся від того, як це показано у вестернах. Єдиного ковбойського одягу не існувало. Наприклад, вакеро носили те, в чому звикли працювати; індіанці також дотримувалися свого традиційного вбрання; чорношкірі надягали на себе те, що могли дозволити собі купити на дешевих розпродажах. Одяг багатьох ковбоїв (сомбреро і камзол) нагадував одяг іспанських колоністів. Ті, хто не міг собі дозволити такий «прикид», носили так звані «техаси» (штани зі шкіри бізона). Набагато пізніше з'явилися джинси, «ковбойки» та інші предмети одягу, в яких одягнуті голлівудські красені-ковбої.

Макс Бренд так описує ковбойське вбрання: «Його блакитна вовняна сорочка була звичайного ковбойського крою. Капелюх знав і кращі часи. <...> Штани нічим не відрізнялися від штанів інших ковбоїв, поверх яких він одягав коричневі шкіряні штани, що були рясно вкриті білими смугами від колючок кактусів. На шії була зав'язана звичайна хустка, і тільки чоботи відрізнялися дорожнечою та довгими блискучими шпорами...» [2].

Уолтер ван Тилберг Кларк у творі «Випадок біля броду» описує своїх ковбоїв так: «Джил зняв сомбреро і тією ж рукою

відкинув назад спітніле волосся», «Чорне сомбреро зсунулося на потилицю, і поли розстебнутої камізьки літали у повітрі. <...> Він потер руки об свій яскраво-рудий жилет з коров'ячої шкіри...», «Більшість з них була в парусинових куртках або ж у кожухах з важких коров'ячих шкір, деякі навіть обв'язали голови під капелюхами в'язаними шарфами...» [5].

«Дітц (темношкірий ковбой з роману Лері Макмуртрі «Самотній голуб» – Б.Г.) повів коней в сарай без даху. Дійсно, штани його були зшиті зі старої стьобаної ковдри – але ніхто не міг сказати, з якої причини. <...> Він п'ятнадцять років ходив у пальті з овечої шкіри. Ближче чим на п'ять футів до нього і підходити страшно було, блохи так і стрибають...» [9].

Одяг ковбоїв був надзвичайно утилітарним, вони справді носили капелюхи (переважно сомбреро, оскільки стетсонівські капелюхи, до яких звик кіноглядач, з'явилися вже тоді, коли епоха ковбоїв закінчувалася), хустки на шії, що використовувались як маски від пилу, однотонні сорочки (а зовсім не картаті), чаппарахас (чапи, чепси) – шкіряні напівштани, що надягались поверх звичайних штанів і захищали ноги ковбоя від поранень та пошкоджень, а також невисокі шкіряні чоботи на високих підборах зі шпорами.

Як зазначалося вище, основним заняттям ковбоїв була важка, брудна, небезпечна, низькооплачувана, а часто і сезонна робота: випас, перегін та таврування худоби. Норман Фокс у романі «Злі землі» монологом свого ковбоя Джеса Лаудона описує роботу так: «Ця праця важка і нудна... Що з неї візьмеш, окрім болячок від сідла на дупі?» [11]. Проте, як показує аналіз літератури, найнебезпечнішою та найважчою роботою для ковбоїв була участь у перегонах худоби. Худобу доводилося гнати пустельними преріями, де завжди можна було зустріти індіанців або білих бандитів. За перегін худоби платили непогані гроші, але відпрацювати їх доводилося потом і кров'ю.

Деніел Бустин у своїй праці зазначає, що, наздоганяючи корів та телят ярами та пагорбами, коні втомлювалися навіть швидше, ніж люди, і кожен ковбой приводив з собою вісім або десять коней... Він мав втриматися на напівдикому коні, що мчав щодуху, і накинути вправно ласо на швидконого теля... [1]. Джек Логан у «Залізному мустанзі» розповідає про «нескінченну тряску в сідлі; ревіння тварин з ранку до півдня і з півдня до вечора; про пошуки тварин, що відстали від стада; про жару; про спрагу; вітер; змій; нудьгу, і врешті-решт купку зелененьких, рівно стільки, щоб так-сяк пережити зиму в далеких від комфорту умовах» [8].

У 1890-х роках у Техасі хороший ковбой отримував зарплатню всього 35 доларів на місяць (плюс харчування), і лише першокласний спеціаліст з випасу великої рогатої худоби міг розраховувати на 45 доларів. Хоча деяким ковбоям врешті-решт таланило потроху зібрати власний загін худоби і заснувати ранчо, але більшість все-таки протринькувала гроші в салунах [3, с. 259].

Висновки. Мінливість образу ковбоя у купі з невідповідністю історичних реалій, розтиражованих голлівудськими стереотипами, є стильовою домінантою романів про ковбоїв. Попри складний жанровий синтез і часто сюжетну незавершеність аналізованих романів про ковбоїв, їм властива композиційна єдність та жанрова органічність, які забезпечуються саме присутністю образу ковбоя. Проте ці тексти часто суперечать усталеній американській міфологемі героя-ковбоя, розтиражованого Голлівудом.

Література:

1. Березнікова Н.І. Відображення національної ідентичності американських індіанців в сучасних резерваціях індіанським письменником Шерманом Алексієм. Національна ідентичність в мові та культурі: зб. наук. праць / ред. А.Г. Гудманян, О.Г. Шостак. К.: Талком, 2017. С.117–120.
2. Брэнд М. Наемник М.: Центрополиграф, 1998. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=8742>
3. Бурстин Д. Американцы: Национальный опыт. / Пер. с англ., авт. послеслов. Шестаков В.П.; Коммент. Балдицина П.В. М.: Изд. группа «Прогресс» – «Литера», 1993. 624 с.
4. Ващенко А.В. Фронтір. Історія літератури США / Ред. кол. Я.Н. Засурский, М.М. Коренева, Е.А. Стеценко. М.: «Наследие», 1999. Том II: Література епохи романтизму / Ред. кол. 2-го тома: А.М. Зверев, М.В. Тлостанова. С. 349–375.
5. Кларк Уолтер Ван Тилберт. Случай у брода. URL: http://www.e-reading.club/chapter.php/133275/36/Prizraki_bizonov._Amerikanskie_pisateli_o_Dal'nem_Zapade.html
6. Колісниченко А.В. Міфопоетика творчості Гарта Крейна: дис. канд. філол. наук: 10. 01. 04; М-во освіти і науки України, Нац. Дніпровський ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2017. 174 с.
7. Ламур Луис. Как был покорен Запад. М.: Центрополиграф, 1994. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=6214
8. Логан Джек. Железный мустанг. URL: <https://libking.ru/books/adv-adv-western/439780-dzhek-logan-zheleznyy-mustang.html>
9. Макмуртри Лэрри. Одинокий голубь. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=99588>
10. Стукалин Ю.В. «Первая энциклопедия Дикого Запада – от А до Z»: Яуза, Эксмо; Москва; 2014. С. 259.
11. Фокс Норман. Злые земли. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=60264>
12. Шостак О. Рецепція білої культури у творчості американських та канадських письменників корінного походження. Кременецькі компаративні студії: науковий часопис / ред.: Чик Д.Ч., Пасічник О.В. 2016. Вип. VI. Т. I. С. 307–317.
13. Шостак О. Опозиція «Свій–Чужий» у сприйнятті національної ідентичності корінних жителів Північної Америки. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. 2017. № 1 (25). С. 137–143.

Белоконь Г. М. Образы американской фронтальной литературы: покоритель порубежья и ковбой как фундамент национальной самобытности и гордости американцев

Аннотация. Статья посвящена эпохе фронта в истории США, который давал американцам надежду построить демократическое государство. Также рассматриваются образы покорителя порубежья и ковбоя, которые стали фундаментом национальной самобытности и национальной гордости американцев. Делается попытка показать, как представлен образ ковбоя и способ его жизни в художественной литературе.

Ключевые слова: фронтір, ковбой, вакеро, Дикий Запад, сомбреро, линчевание, вестерн.

Bilokon H. Images of the American Frontier literature: Frontier's conqueror and cowboy as national selfhood pride of Americans

Summary. The article touches upon the legendary era of Frontier in the history of the USA and the hope to construct truly democratic country. The lifestyles of Frontier's conquerors and Wild West's cowboys are described in short. Attempts are made to analyze the American cowboy's image and mode of his life through the literature.

Key words: Frontier, cowboy, vaquero, Wild West, sombrero, Lynch Law, western.